

змін до Закону України від 15.02.1995р.// Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 10. – С. 89. - / <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/62/95>

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 770 “Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів” // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п>.

3. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

Атаманчук Володимир Миколайович,
завідувач кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
НАВС, кандидат юридичних наук

Юсупов Володимир Васильович,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
НАВС, доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: РОЗВИТОК КАТЕГОРІЙ КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗНАННЯ

Сучасна українська мова переживає активні процеси, які впливають на природну мову і мову науки. Вважається, що природною мовою говорять в повсякденному житті і виражають свої думки. В той же час, природну мову не прийнято використовувати в наукових текстах. Причина – багатозначність термінів (полісемія), громіздкість деяких зворотів фразеологізмів, нечіткість синтаксичних і семантичних правил. Все це значною мірою перешкоджає використанню природної мови для наукових цілей і заставляє шукати вихід в створенні мови науки, у тому числі і особливого формалізованого, розуміючи при цьому, що обидва вони створюються на базі природної мови і генетично з ним пов'язані. Мову науки інколи називають штучною, підкреслюючи тим самим його більш менш значна відмінність від звичної природної мови.

Науково-технічний прогрес, розвиток ринкових відносин в Україні покликали до життя не лише значну кількість нових понять і слів на їх

позначення, а й цілі пласти лексики, незафіксованої лексикографічними джерелами [1, с. 19]. Підвищений інтерес науковців до проблем наукової термінології зумовлений практичними потребами: забезпечення всіх галузей суспільного і культурного життя кодифікованою термінологією.

Одним із напрямів систематизації є укладання словників різних видів. За роки незалежності України зусиллями науковців було видано (за неточними підрахунками) близько 600 галузевих словників різного типу і призначення, серед них понад 250 словників енциклопедично-довідкового та навчального типу (наприклад, з криміналістики та судової експертизи: Шепітько В.Ю. Криміналістика: Енциклопедичний словник; Клименко Н.І. Енциклопедія судової експертизи; Судова балістика та суміжні галузі знань: словник [2]). Видання словників сприяє систематизації (інвентаризації) та унормуванню наявного в мові термінофонду. Словник – це безперервний кругообіг набутих і втрачених слів. Видані перекладні словники є підґрунтям для створення тлумачних галузевих словників. Цікавими з цього погляду є криміналістичні види експертиз, які на сучасному етапі вийшли на передові рубежі застосування технічних та криміналістичних знань.

Незважаючи на те, що з криміналістики існує більше 10 словників різних типів і призначень, в українській лексикографії немає універсального тлумачного судово-експертного словника, що охоплював би основні терміни провідних напрямів досліджень. Тому для забезпечення реалізації основних положень Закону України «Про стандартизацію» [3], цю прогалину, на нашу думку, має заповнити Національний стандарт України «Судова експертиза: терміни та визначення», а також «Словник експертно-криміналістичної термінології» (тлумачно-перекладного типу).

Основою будь-якого словника є реєстр, який залежить від обсягу лексикографічної праці, її призначення, що спонукає до правильного визначення категорії термінів, залучених до його реєстру [4, с. 117]. Обмежений обсяг словника (100 аркушів) зобов'язує до ретельного добору найуживаніших і найдоступніших для розуміння широким загалом термінів різних видів експертно-криміналістичних досліджень. До його реєстру мають бути введені:

1. Загальні експертно-криміналістичні назви: експертиза (*рос.* экспертиза, *англ.* examination) одна із форм використання науково-технічних досягнень різних галузей знань з метою забезпечення обґрунтованого та достовірного висновку.

2. Найменування загальних категорій наукових понять: ідентифікація (*рос.* идентификация, *англ.* identification) ототожнення, прирівняння, уподібнення; встановлення відповідності; криміналістичні знання; спеціальні знання.

3. Назви класів експертно-криміналістичних досліджень: дактилоскопічні дослідження (*рос.* дактилоскопическое исследование, *англ.* dactyloscopic investigation) вид криміналістичних видів досліджень, що вивчає

узорі на шкірі внутрішньої поверхні рук людини з метою класифікації, діагностики та ідентифікації особи, реєстрації та розшуку злочинців.

4. Терміни, які використовуються в межах одного виду експертно-криміналістичних досліджень: папілярна лінія (*рос.* папиллярная линия, *англ.* finger line) лінійня-пагорб, розділена борозенками; становлять основу рельєфу шкіри долонної поверхні руки і підшви стопи та має яскраво виражену індивідуальність; високий ступінь усталеності; відновлюваності; лезо (*рос.* лезвие, *англ.* blade) - гостре ребро клинка, яким наносяться рубані та різані пошкодження.

5. Назви, які використовуються для позначення загальних та окремих ознак при проведенні експертно-криміналістичних досліджень: розгалуження папілярних ліній, місток (дактилоскопія), напрям руху пишучого пристрою, точка закінчення руху пишучого пристрою (почеркознавство) тощо.

Однією з важливих проблем у тлумачному галузевому словнику є розкриття значень термінів, що полягає в адекватності дефініції позначуваному терміном поняттю. Дефініція є тією межею, яка відділяє один термін від іншого, одночасно вона закріплює поняттєвий зв'язок визначуваного терміна з іншими термінами представленої в словнику терміносистеми. Дефініція має бути стислою і виразною з дотриманням однотипності розкриття змісту системнопов'язаних між собою понять.

Одним із базових понять криміналістики та судової експертизи є криміналістичні знання. При чому їх визначення відсутні в галузевих енциклопедіях і словниках, а міститься лише в науковій літературі.

Зокрема, питання криміналістичних знань у науці розроблено недостатньо. Безпосередньо криміналістичним знанням присвячено докторські дисертації Н.І. Клименко «Криминалистические знания: природа, структура, оптимизация использования» (1993), І.І. Когутича «Теоретичні основи використання криміналістичних знань під час розгляду кримінальних справ у суді» (2010).

Професор Н.І. Клименко розглядає криміналістичні знання в широкому і вузькому значеннях, а саме у широкому значенні до криміналістичних знань належать знання кримінально-правового або кримінального циклу, які необхідні для кримінально-процесуальної діяльності (кримінальне право, кримінальний процес, кримінологія, криміналістика, судова статистика, судова медицина, судова психологія тощо). У вузькому значенні криміналістичні знання – це знання, які є змістом науки криміналістики. Вони становлять систему знань про предмет її дослідження. Це система інформації (відомостей) про рівень пізнання закономірностей, що визначає зміст предмета криміналістики. Вони охоплюють вихідні принципи, теорії, категорії, експерименти, практичні висновки, засоби, методи та рекомендації, що використовують як інструмент криміналістичного наукового пізнання [5, с. 25–26].

Криміналістичні знання, пише І.І. Когутич, це структуризована й динамічна сукупність відомостей (теоретичних і емпіричних положень: концепцій, категорій, висновків) про об'єктивні риси, ознаки, правила утворення, виявлення, дослідження й використання у судочинній практиці просторово-часових відображень злочинної діяльності та засоби, прийоми і методи попередження, розкриття, розслідування злочинів та судового розгляду щодо неї (них) кримінальних справ [6, с. 12].

З питанням криміналістичних знань пов'язано поняття «спеціальні знання».

Спеціальними знаннями в кримінальному судочинстві є знання і навички, одержані в результаті фахової освіти та/або практичної діяльності в будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, які використовуються визначеними законом учасниками кримінального провадження в межах наданих кожному з них повноважень для вирішення, за певною процедурою, процесуальних завдань.

У зв'язку з тим, що спеціальні знання та науково-технічні засоби у кримінальному провадженні застосовуються його учасниками – слідчими, прокурорами, адвокатами, а також спеціалістами та експертами, виникає потреба у розмежуванні спеціальних знань цих суб'єктів.

Виходячи з положень КПК України, що кореспондують спеціальні знання з такими процесуальними суб'єктами як експерт (ст. 69) та спеціаліст (ст. 71), є логічним до слідчого, прокурора, адвоката позначити інший термін щодо їх професійних знань. Такий термін свого часу запропонував академік В. Г. Гончаренко – «спеціальні криміналістичні знання» [7, с. 51], які позначають спеціальні знання в галузі криміналістики, зокрема щодо використання науково-технічних засобів у кримінальному провадженні. Отже, в основі спеціальних криміналістичних знань знаходяться знання та навички використання криміналістичної техніки та роботи з науково-технічними засоби при збиранні доказів у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Симоненко Л. Українська термінологічна лексикографія за роки незалежності: здобутки і прорахунки. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Київ, 2003. Вип. V.

2. Судова балістика та суміжні галузі знань: словник / [В. В. Арешонков, А. В. Кофанов, Г. А. Кушнір, В. М. Атаманчук та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 184 с.

3. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII. Дата оновлення : 03.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18/page>.

4. Атаманчук В. М. Юридична і експертна термінологія: поняття, ознаки та особливості функціонування. *Часопис Хмельницького університету управління та права. Університетські наукові записки*. Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права. 2011. № 2 (39). С. 189-195.

5. Клименко Н. И. Криминалистика как наука : монография. Киев: Правник, 1997. 83 с.

6. Когутич І. І. Теоретичні основи використання криміналістичних знань під час розгляду кримінальних справ у суді: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2010. 37 с.

7. Криміналістика. Академічний курс: підручник / [Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін.]. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 504 с.

Афанасьєва Ксенія Владиславівна,
судовий експерт відділу
молекулярно-генетичних досліджень
лабораторії біологічних досліджень
та обліку Київського науково-
дослідного експертно-криміналіс-
тичного центру МВС України

ДЕГРАДАЦІЯ ДНК В СУДОВІЙ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

ДНК – одна з найважливіших макромолекул, яка включає в себе необхідну для функціонування організму інформацію та завдяки якій відбувається еволюція. Різноманітні чинники можуть викликати її деградацію [1, с. 14]. Перед тим як розпочати розгляд теми деградації ДНК давайте трошки згадаємо історію.

Відкриття ДНК відбулося в середині минулого століття за допомогою багаторічної праці чотирьох вчених – Френсіса Крика, Джеймса Уотсона, Моріса Вілкінса та Розалінд Франклін. В 1962 році троє з них, а саме – Ф. Крик, Д. Уотсон та М. Вілкінс отримали Нобелівську премію за відкриття подвійної спіралі – ДНК. За їх моделлю, ДНК – це подвійна нитка, що скручена у спіраль, та побудована з нуклеотидів. Нагадаємо, що нуклеотид – це фосфорний ефір нуклеозиду, який в свою чергу побудований з азотистої основи, з'єднаної з цукром (рибоза або дезоксирибоза).

Приблизно через двадцять років відбулись відкриття пов'язані з ДНК, котрі стали проривом для кримінальної судово-експертної діяльності. В 1984 році Алік Джеффріс відкрив метод ДНК-дактилоскопії – ідентифікацію індивідумів, на основі унікальної послідовності ДНК. В 1985 році біохімік Кері Мулліс в журналі “Science”, опублікував статтю стосовну розробленого ним експериментального метода молекулярної біології ПЛР, котрий широко використовується в криміналістичній діяльності.

Велика цінність ДНК в молекулярно-генетичному дослідженні заключається в тому, що це потужний інструмент у розслідуванні кримінальних злочинів. Також, аналіз ДНК це унікальна можливість